

Alternativní formy podpory rodin s dětmi v systému důchodového pojištění

Alternative forms of support for families with children in the pension insurance system

Martin Holub

Abstrakt

Důchodové systémy, stejně jako ostatní subsystemy sociální politiky státu, musí reagovat na sociodemografický vývoj společnosti, zejména na zvyšující se naději dožití, změny v rodinném chování a vývoj porodnosti. V řadě teoretických prací se v poslední době objevuje téma možného ovlivnění úrovně porodnosti prostřednictvím politiky státu, konkrétně i možnost ovlivnění porodnosti prostřednictvím důchodových systémů. Tento příspěvek přináší přehled teoretických forem opatření - zohlednění dob výchovy dětí v rámci důchodového systému, pomocí nichž si někteří autoři slibují ovlivnění reprodukčního chování účastníků důchodového systému. Zohlednění dob výchovy dětí má (nejen) v českém důchodovém systému dlouholetou tradici, kdy je péče o dítě považována za nevýdělečnou činnost prospěšnou pro společnost a v posledních letech jsou, zejména ve spojení s prováděnými reformami důchodových systémů, hledány nové možnosti, jak výchovu dítěte zohlednit v důchodových systémech. V příspěvku se autor zaměřuje na nejvýznamnější z nich: závislost výše pojistného na počtu dětí, asignace pojistného, child pension - závislost nároku na důchod na počtu dětí) tak, jak byly navrhovány v ČR nebo v ostatních evropských zemích a věnuje se zejména jejich praktické proveditelnosti v podmínkách ČR, jejich mikroekonomickým a makroekonomickým implikacím a rozboru jejich silných a slabých míst.

Klíčová slova

podpora rodin, sociální pojištění, CPAYG, asignace pojistného, důchodový systém, důchodové pojištění

Abstract

Pension schemes have to reflect the socio-demographic development of society as well as other social policy subsystems. Increasing life expectancy, changes in family patterns and birth rate development are crucial factors as far as pension schemes are concerned. Mention has been made in many theoretical papers of the influence of state policy, particularly pension policy, on the birth rate. The paper focuses on exploring innovative ways in which to support families with children by means of the pension insurance system, namely the concept of the so-called child pension, the possibility of basing pension insurance rates on the number of children and the potential for part of a child's pension insurance premiums being assigned to his/her parents.

Key words

support for family, social insurance, child pension, assignation of social insurance, pension system, pension insurance

Kontaktní údaje

Martin Holub, Ing. Ph.D.

Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i.

Palackého nám. 4, 128 01 Praha 2

martin.holub@vupsv.cz

Úvod

V současné době se zejména v souvislosti s nízkou mírou porodnosti a plánovanou reformou důchodového systému v ČR hovoří o možnostech závislosti výše důchodu, nebo dokonce nároku na důchod na počtu vychovaných dětí. Tyto úvahy souvisejí jednak se snahou zvýšit porodnost a zajistit „lepší“ podmínky pro rodiny s dětmi a jednak se snahou zajistit dlouhodobou finanční udržitelnost průběžně financovaného důchodového systému. V současné době je doba péče o dítě v České republice zohledněna jako náhradní doba pojištění a má vliv jak na získání důchodového nároku, tak na výši důchodu, dále je v ČR umožněno ženám snížení věkové hranice odchodu do důchodu podle počtu vychovaných dětí. V souvislosti s reformou důchodového systému jsou nejčastěji skloňovány následující koncepty: CPAYG (children pay as you go), koncept závislosti výše pojistného na počtu dětí a koncept asignace pojistného ve prospěch rodičů. Tento příspěvek analyzuje jednotlivé reformní návrhy a (ne)možnosti jejich realizace v podmínkách ČR.

Koncept Children Pay as You Go (CPAYG)

Myšlenka zohlednění výchovy dětí v průběžně financovaných důchodových systémech (PAYG) je v odborných kruzích diskutována již od 80. let - např. Borchert (1981), Bental (1989), Cigno (1996) a konkrétní návrhy řešení této problematiky se objevují již na konci devadesátých let např. v práci Sinn, H.-W. (1999) *The crisis in Germany's pension insurance system and how it can be resolved*.

Problémy PAYG systémů, spojené s klesající mírou porodnosti, navozují dojem závislosti těchto systémů na výkonnostních vztazích mezi různými generacemi - důchodci, pracující generace a generace budoucích plátců (dětí). Současný koncept doposud pojímá PAYG systémy jako dvougenerační - vztah důchodci a pracující generace.

Idea konceptu CPAYG vychází ze třech hlavních předpokladů:

- Kontroverzního předpokladu, kdy pořízení si a výchova dětí je považována za jednu z forem zabezpečení na stáří (myšlenka vychází z tradičního pojetí rodiny), které je v současné době institucionalizováno v povinném důchodovém pojištění. Pořízení dítěte je zastánci konceptu kontroverzně chápáno jako investice.
- Předpokladem, že PAYG systém důchodového zabezpečení¹ není de facto pojištěním, ale pouhým přerozdělením existujících důchodů (v ekonomickém slova smyslu) od ekonomicky aktivní generace ke generaci ekonomicky neaktivní.
- Předpoklad existence jednoty vychovávaného dítěte (jako domnělého příspěvku do systému) a budoucího plátce pojistného (jako skutečného příspěvatele do systému).

Tyto předpoklady konceptu jsou přinejmenším sporné. Pojetí dítěte jako (ekonomické) investice naráží na problém s oceněním nákladů a výnosů. Jednou navrhovanou možností je zohlednění nákladů na výchovu, ve smyslu jejich budoucí ekonomické výnosnosti. Avšak umíme zodpovědět otázku, zda je efektivnější, když výchovu potomka provádí rodič vlastními silami či pokud je dítě vychovááno ve školce? Zastánci konceptu CPAYG se snaží tento problém vyřešit zohledněním pouze nákladů na vzdělání, což však nic neřeší, neboť náklady vynaložené na vzdělání totiž nutně nemusí nic vypovídat o uživatelnosti vzdělání na pracovním trhu, kde se formuje odměna zaměstnance, která je pak základem pro placení příspěvků. Samotné stanovení výše nákladů na vzdělání je však v případě smíšeného (soukromého a veřejného) financování vzdělání problematické, či téměř nemožné neboť, ve všech

---

¹ Ve smyslu jeho uspořádání v Německu a ČR.

vyspělých evropských zemích je financování těchto výdajů rozděleno mezi stát a rodiny. V rámci rodinné a vzdělávací politiky obdrží rodiny s dětmi významné transfery. Prostřednictvím přerozdělovacího mechanismu daní se na nákladech na výchovu dítěte nepřímo účastní i bezdětní, tedy se též podílejí na výdajích ve prospěch příštích generací. Pohledem veřejných výdajů určených rodinám s dětmi a výdajů určených na vzdělání mají bezdětní ekonomicky odůvodněné nároky na důchodové pojištění v rámci CPAYG systému.

Jinou cestou, kterou se někteří autoři snaží nalézt způsob ocenění přínosu dítěte pro důchodový systém, je stanovení jeho hodnoty podle skutečně zaplacených příspěvků, což je opět velmi problematické. Jaké budou důchodové nároky těch, jejichž děti nebudou z jakéhokoli důvodu platit pojistné? Stejně jako nároky bezdětných? Co když dítě bude invalidní a bude samo čerpat dávky z důchodového systému? Byly by pak důchodové nároky rodičů takového potomka v odpovídající výši kráceny?

Příspěvkem do systému důchodového zabezpečení realizovaného formou PAYG sociálního pojištění je pojistné, které účastníci hradí, aby finančně zajistili sami sebe pro případ invalidity, stáří či své blízké pro případ vlastní smrti. Tvrzení, že v systému dochází k pouhému přerozdělování příjmů a že „příspěvkem do důchodového systému jsou děti“ (např. Hyzl a kol 2004), je zkreslováním podstaty důchodového systému. Podstata fungování systému je zde zaměňována za způsob, jakým průběžně financovaný důchodový systém zajišťuje svou likviditu. Průběžné financování systému důchodového zabezpečení není pojmovým znakem důchodového systému jako takového. Tento systém lze financovat i jiným způsobem. Metodou realizace důchodového zabezpečení (Vostatek 1996) může být sociální pojištění, spoření či soukromé pojištění, případně v některých státech rovněž i státní zaopatření (např. schéma Folken Pension v Dánsku). V České republice je základní zabezpečení na stáří realizováno prostřednictvím sociálního pojištění. „Nárok na dávky sociálního pojištění ze strany pojištěnců je založen na placení pojistného či na délce zaměstnání.“ (Vostatek, 1996, str. 66) Způsobem financování základního schématu je tzv. průběžné financování, kdy jsou v rámci finančních toků příspěvky ekonomicky aktivních osob jakožto účastníků používány k úhradě závazků systému vůči důchodcům. To, že systém získává v daném okamžiku „rychlé peníze“ k úhradě ze svých aktuálních příjmů, neznamená, že by ekonomicky aktivní osoby platily důchody seniorům.

Předpoklad, že český PAYG systém důchodového zabezpečení není de facto pojištěním, ale pouhým přerozdělením existujících důchodů (v ekonomickém slova smyslu) vychází z tradičního pojetí zabezpečení na stáří v rodině, kdy úroveň rodičů závisela na životní úrovni dětí - převedeno na úroveň státu - životní úroveň důchodců závisí na životní úrovni pracující generace. Princip ekvivalence je v tomto konceptu pojímán jako závislost životní úrovně dětí v době výchovy na životní úrovni rodičů a následná závislost životní úrovně rodičů v důchodu na životní úrovni dětí. Takové pojetí ekvivalence by snad mohlo být přijatelné v rámci rodiny, na celospolečenské úrovni je však zcela neakceptovatelné. V konceptu CPAYG neexistuje pojistně-matematická ekvivalence. Neexistuje zde ani ekvivalence ani žádný jiný přímý vztah mezi náklady vynaloženými na výchovu dítěte a vyšší budoucích důchodových nároků.

Toto pojetí moderního důchodového zabezpečení naprosto odporuje historickým skutečnostem známým o jeho vzniku a genezi.² Důchodové zabezpečení vzniklo v historicky nedávné době a lze tak spolehlivě vystopovat jeho původ. Nejde o „pokračování tradiční rodové solidarity dětí s rodiči přenesené na celospolečenskou úroveň“. Pokud jde o společenskou funkci, tento systém sice nahradil tradiční rodovou solidaritu, jeho princip je od ní však zcela odlišný.

---

² Blíže k vývoji sociálního pojištění na území ČR viz Holub (2008). K historickým souvislostem vzniku sociálního pojištění obecně a jeho genezi např. Vostatek (1996).

Poslední předpoklad - jednota vychovávaného dítěte (jako domnělého příspěvku do systému) a budoucího plátce pojistného (jako skutečného přispěvatele do systému) je zcela mylný, neboť taková jednota neexistuje a zajištění takové jednoty není prakticky proveditelné ani žádoucí. Tak, jako nikdo nemůže zaručit, že z vychovávaného dítěte se jednou stane plátcem pojistného (dítě může být invalidní, nezaměstnané, či se doby ekonomické aktivity vůbec nemusí dožít), nelze zaručit, že bude plátcem pojistného právě v České republice.

Ačkoli je koncept CPAYG v závislosti na počtu vychovaných dětí v posledních dvou desetiletích hojně zmiňován v různých variantách, vždy se jedná pouze o teoretické návrhy bez ekonomické kalkulace či alespoň kvalifikovaných odhadů. Např. jeden ze zastánců tohoto konceptu v Německu, prof. Sinn (2006) navrhuje stanovit standardní důchod pro rodinu se třemi dětmi ve výši 50 % současného důchodu a tuto úroveň pak snižovat v závislosti na počtu vychovaných dětí o 6 % za každé dítě, o které rodina vychovává méně než zmíněné 3 děti. Nepodává však kvantifikaci či ekonomickou kalkulaci daných čísel, neřeší stanovení úrovně základního důchodu a výchozí předpoklad návrhu (50 % důchodu pro rodinu se třemi dětmi) není také ničím podložen. Ačkoli se např. v Německu otázkou zohlednění dob výchovy dítěte a všeobecně vztahu počtu dětí a průběžně financovaných systémů věnuje řada odborníků již od 90. let, doposud se nepodařilo připravit žádný, alespoň trochu realizovatelný návrh reformy, který by počet vychovaných dětí v průběžně financovaných systémech důchodového pojištění zohledňoval jinak než ve formě, na jakou jsme zvyklí i v ČR (prostřednictvím institutu náhradních dob pojištění).

Dalším zásadním problémem konceptu CPAYG je nepostihnutí všech osob v populaci, jelikož ne všichni jsou účastníky důchodového pojištění. Jakým mechanismem by bylo zajištěno, aby rodiče neúčastní důchodového pojištění čerpali výhody spojené s tím, že jejich děti jsou účastníky důchodového pojištění?³ Tento problém je mnohem výraznější než v ČR např. v Německu, kde existují odlišná schémata zabezpečení na stáří pro úředníky a OSVČ.

Asignace části pojistného

Všeobecně bývá pojem asignace většinou spojován s adjektivem daňová. Daňová asignace umožňuje daňovému poplatníku část daně z příjmů poukázat na konkrétní účel - většinou na financování veřejně prospěšných nestátních či neziskových organizací nebo církví. Daňové asignace jsou poměrně novým konceptem podpory neziskového sektoru uplatňovaným v několika málo evropských zemích (blíže viz Klik 2001, Škarabelová 2005). Asignace pojistného na důchodové pojištění ve prospěch rodičů se však v žádné z vyspělých zemí nevyskytuje. Proti daňovým asignacím existuje mnoho argumentů, nejčastěji zmiňovaný je ten z pohledu ekonomické teorie. Z pohledu teorie se daň definuje jako povinná v zákoně stanovená platba do veřejného rozpočtu. Hlavními rysy daně jsou neúčelovost a neekvivalentnost. Avšak koncept asignace právě oba tyto hlavní rysy daně popírá. Dalším sporným bodem v konceptu daňové asignace je její dobrovolnost, která způsobuje porušení principu horizontální spravedlnosti v daňovém systému = tedy neplatí zásada stejný příjem, stejná daň. Ten, kdo se rozhodne možnosti daňové asignace využít, má ve skutečnosti nižší daňové zatížení, neboť část daně asignoval, čímž de facto tato část přestala být daní.

Dalším, tentokrát praktickým důvodem proti zavedení daňových asignací jsou administrativní náklady spojené se správou konceptu daňových asignací. Vzhledem k tomu, že díky povaze daňových asignací jsou vhodné pouze pro přímé daně a v kontextu využití občany pak de facto pouze k dani z příjmů vyvstává v prostředí České republiky otázka, jak by se takový příspěvek v praxi asignoval. Ze zkušeností na Slovensku a z odhadu MF SR se dá usuzovat, že náklady spojené s administrací výběru a přerozdělení asigovaných částí daní by mohly být

---

³ Vždyť právě na tom je celý koncept „reformy“ důchodového pojištění založen.

vyšší nežli samotné výnosy asignací pro příjemce asignací.⁴ Shrnutí těchto argumentů pak vyústí v konstatování, že daňové asignace by znepráhlednily daňový systém a učinily by jej komplikovanějším.

Argumenty proti daňové asignaci jsou platné i pro koncept asignace pojistného. Je dlouhodobě proklamovanou snahou učinit důchodový systém jednoduchým a administrativně nenáročným - s čímž je koncept asignace pojistného v příkrém rozporu. Dále je z pohledu ekonomické teorie nepředstavitelný koncept, kdy je část pojistného vyvedena mimo systém starobního zabezpečení ve prospěch konkrétních osob. Zavedení asignace pojistného by dále způsobilo výpadky příjmů stávajícího systému důchodového zabezpečení.

Zavedení asignace pojistného jako pronatalitního opatření⁵ se jeví jako problematické, neboť účinek tohoto opatření pro rodiče by nastal až v době pobírání důchodu, tedy fakticky dlouho po době skutečné výchovy. Autor se ztotožňuje s dalšími odborníky (např. Tomeš 2001) a tyto formy „podpory“ rodin s dětmi odmítá a zastává názor, že když už by existoval celospolečenský konsenzus na podpoře rodin s dětmi, tak by podpora měla směřovat do doby faktické výchovy, kdy je objektivně potřeba.

Zahrnovat asignaci části pojistného či asignaci části daně z příjmů mezi nástroje souhrnně označované jako „formy podpory rodin s dětmi v sociálním pojištění“ se už z podstaty konceptu asignace, kdy jde spíše než o podporu rodin s dětmi o podporu důchodců, jimž právě plynou výhody z asignace části pojištění či daně, jeví nesprávným.

Dalším sporným místem asignace pojistného tak, jak je navrhována, je případná výplata prostředků asignovaných dětmi rodičům. Diskutované návrhy předpokládají výslednou výši důchodu ze základního systému jako sníženou část v současnosti vypláceného důchodu a příspěvku od dětí. Zde je však zásadní problém celého konceptu a totiž to, že neexistuje žádná shoda (jednota) mezi pojmem vychované dítě a plátce pojistného. Když bychom připustili variantu, že dítě bude ekonomicky aktivní, nemůžeme vědět, že bude ekonomicky aktivní - a tedy platit příspěvky do důchodového systému právě na území našeho státu. A určení výše případných příspěvků je již samo o sobě nereálné. Jak by pak ovšem v konceptu asignace pojistného a při závislosti velikosti důchodu rodiče na skutečně odvedených platbách pojistného jeho dětmi měl vypadat individuální důchodový plán? Těžko chtít po někom, aby bral v úvahu věc tak nejistou, jakou je výše (či dokonce samotná existence) příspěvků na důchodové pojištění jeho dětí. Individuální důchodové plány jednotlivců nelze sestavovat na základě imaginárních příspěvků jeho dětí do důchodového systému v budoucnosti. Taková situace, kdy by byly důchodové nároky do poslední chvíle nejisté, je v povinném důchodovém systému nepřijatelná. Též je nepřijatelné, aby se výše důchodu v průběhu času měnila v závislosti na počtu ekonomicky aktivních potomků a jejich uplatnění na trhu práce. Tím by byl potlačen jeden ze základních smyslů povinného důchodového pilíře - tedy jistoty zabezpečení ve stáří.

Opět vyvstává otázka spojená s otevřeností ČR. Cizí stát, kde by osoba vychovaná na území České republiky pracovala, tedy i odváděla pojistné, by jistě neuznával možnost část pojistného asignovat ve prospěch osob oprávněných podle českého práva. Volný pohyb pracovních sil je jedním z pilířů společného trhu EU a tento prvek důchodového pojištění by mohl představovat nepřímou bariéru volného pohybu pracovních sil. Ačkoli v současnosti není mezinárodní mobilita pracovních sil občanů v České republice příliš vysoká, ve střednědobém a dlouhodobém horizontu lze předpokládat její postupný nárůst. S vládní

---

⁴ V návrzích se hovoří a ze zkušeností ze zemí, kde byl koncept daňové asignace zaveden, se asignuje většinou 1 % daně.

⁵ Autor je na základě poznatků mnoha demografů přesvědčen o neúčinnosti jakýchkoli politických opatření na natalitní plány.

politikou sledovaným růstem podílu vysokoškolsky vzdělaných osob v populaci a s jejich lepšími jazykovými znalostmi to je vysoce pravděpodobné.

Na druhé straně vyvstává otázka, zda by imigrantům přichozím do České republiky vznikl nárok na asiganci pojistného ve prospěch jejich rodičů, kteří na území republiky nežijí a nikdy nežili. Vznikal by tedy z českého důchodového systému nárok na dávku osobám, které zde nikdy neplatily pojistné? Pokud bychom přijali ideu, že dítě je skutečně příspěvkem do systému důchodového pojištění, logicky by tomu tak mělo být.

Snížení sazby pojistného

V členských zemích EU nalezneme případ závislosti pojistné sazby na počtu vychovaných dětí v systému důchodového pojištění pouze na Slovensku, kde došlo v letech 2004-2005 na krátkou dobu k zavedení snížení sazeb pojistného na důchodové zabezpečení po dobu výchovy dětí ve výši 0,5 % za každé vychované dítě. Různé návrhy pak byly diskutovány zejména v Portugalsku.

V této části analýzy se zaměříme na dopady případného zavedení závislosti pojistné sazby v ČR. Výhodiskem výpočtů je krátkodobě platný stav na Slovensku. V modelu byly dále využity ekonomické veličiny platné v roce 2008. a měsíční náklady spojené s přítomností dítěte v rodině z Výběrového šetření o nákladech na výživu a výchovu dítěte, provedené ČSÚ v roce 2003.

Mikroekonomické dopady

Na Slovensku bylo pojistné snižováno pouze jednomu z rodičů, a to ve výši 0,5 procentního bodu za vychované dítě, s omezením počtu dětí na 8. Pro účely modelového výpočtu bylo stanoveno omezení na maximální počet takto zohledňovaných dětí v závislosti na procentním snížení sazby pojistného tak, aby maximální sleva na pojistném nepřesáhla 6,5 % (tedy část pojistného placenou v ČR zaměstnancem). Výpočty byly provedeny pro jedince s příjmy rovnými hrubé mzdě. Výsledky těchto propočtů jsou shrnuty v následující tabulce.

Tab. 1 Snížení sazby pojistného o 0,5 % - slovenská varianta - VZ průměrná mzda

snížení sazby pojistného		0,5 %	odvod pojistného celkem	úspora zaměstnance
počet zohledněných dětí	sazba pojistného	odvod pojistného zaměstnancem		
0	28,0 %	1 399 Kč	6 028 Kč	0 Kč
1	27,5 %	1 292 Kč	5 920 Kč	108 Kč
2	27,0 %	1 184 Kč	5 812 Kč	215 Kč
3	26,5 %	1 076 Kč	5 705 Kč	323 Kč
4	26,0 %	969 Kč	5 597 Kč	431 Kč
5	25,5 %	861 Kč	5 489 Kč	538 Kč
6	25,0 %	753 Kč	5 382 Kč	646 Kč

Zdroj : vlastní výpočty na základě platné právní úpravy roku 2008

Z uvedených propočtů vyplývá, že u jedince s příjmem na úrovni průměrné mzdy by opatření spočívající ve snížení sazby pojistného o 0,5 procentního bodu nemělo téměř žádný vliv, neboť v porovnání s náklady rodiny se 2 dětmi, což je nejčastěji se vyskytující model rodiny v ČR v posledních desetiletích a i nadále převažující v deklarovaných preferencích budoucích

rodičů, toto zvýhodnění činí pouze 3 % nákladů spojených s přítomností dvou dětí v rodině. Zajímavé je rozložení poskytovaných výhod v celém spektru plátců pojistného. Téměř 80 % plátců by nemělo nárok na žádnou či pouze na minimální (108 Kč) podporu a pouze 18 % plátců by mělo nárok na stále zanedbatelnou podporu ve výši 215 Kč. V přepočtu na počet domácností s dětmi by pak 90 % domácností s dětmi mělo nárok pouze na zanedbatelné zvýhodnění, 45 % domácností s dítětem (jednodětné) na slevu ve výši 108 Kč a 45 % domácností s dítětem v rodině (dvoudětné) na slevu ve výši 215 Kč. Prizmatem distribučního rozložení zvýhodnění a výše tohoto zvýhodnění poskytnutého ve formě slevy na dani lze pak pochybovat o nazývání takového opatření jako podpory rodin s dětmi.

Z provedených propočtů lze vyvodit relativní nespravedlnost uvedeného přístupu. Jelikož náklady na výchovu dítěte jsou víceméně stabilní a na příjmu rodiny nezávislé, avšak snížení pojistného je přímo závislé na velikosti příjmu, tak uvedený příspěvek ve formě možnosti snížení si pojistného poskytuje na „stejnou“ výchovu různě vysoké příspěvky. Je otázkou, zda je to opravdu to, co stálo za původní myšlenkou podpory rodin s dětmi v rámci důchodového systému, tedy usnadnění doby výchovy dětí. Z uvedených propočtů a nastavených podmínek možnosti zavedení slev na pojistném dále vyplývá, že v případě možnosti volby, který z rodičů si slevu uplatní, se můžeme dostat do situace, kdy i dvěma rodinám se stejným počtem osob a se stejnými celkovými příjmy jsou doby výchovy zohledněné v různé výši. Skládá-li se totiž příjem rodiny ze dvou stejně vysokých příjmů, pak výsledné zvýhodnění plynoucí pro rodinu, vzhledem k faktu, že si slevu může uplatnit pouze jeden z rodičů, odpovídá slevě poskytnuté z jedné poloviny celkových příjmů domácnosti. Naproti tomu rodina, kde jsou příjmy nerovnoměrně rozloženy, v extrémním případě je domácnost jednopříjmová, by v tomto režimu měla nárok na zvýhodnění vyšší než rodina předchozí, v případě jednopříjmové domácnosti dokonce ve výši dvojnásobné. Toto uspořádání by opět mohlo být chápáno jako nespravedlivé a mohlo by vést k účelovým přesunům příjmů uvnitř rodiny a spekulacím, který z rodičů si odpočty uplatní, se všemi negativními důsledky takových rozhodnutí v budoucnu (např. výše budoucích důchodových nároků).

Výše konečné slevy na pojistném v peněžním vyjádření závisí v modelu reflektujícím slovenské zkušenosti na počtu zohledňovaných dětí a procentuálně vyjádřené výši poskytnuté slevy. Vzhledem k výši příspěvků zaměstnance na důchodové pojištění⁶ v jednotlivých zemích, je nutno věnovat pozornost stanovení procentní výše slevy na pojištění, protože při zohlednění počtu dětí ve výši sazby pojistného na důchodové zabezpečení je nutné vycházet z předpokladu, že by se snižovala pouze ta část pojistného, která odpovídá pojistnému placenému zaměstnancem, tedy do maximální výše snížení pojistného ve výši 6,5 procentního bodu. Důvodem proto je zohlednění faktu, že snižování sazby pojistného v jeho části placené zaměstnavatelem by způsobilo nerovné postavení pojištěnců na trhu práce vyvolané opatřením státu, kdy by celkové náklady práce na jednoho zaměstnance závisely díky státnímu zásahu na počtu dětí. Jednalo by se tedy o formu pozitivní diskriminace některých osob s dětmi na pracovním trhu, což autor považuje za nepřipustné

Makroekonomické dopady

Je zřejmé, že snižování pojistné sazby v závislosti na počtu dětí má kromě již zmíněných mikroekonomických dopadů na individuální příjmovou situaci jedinců též makroekonomické souvislosti. Zavedení slev na pojistném by negativně ovlivnilo bilanci důchodového účtu pojištění, neboť umožňuje snížení příspěvků do důchodového systému. Snížení pojistného o 0,5 % za jedno dítě by generovalo výpadek příjmů systému důchodového pojištění ve výši 3,6 mld. na nevybraném pojistném. K těmto výpadekům příjmů je nutno ještě připočítat

---

⁶ Na Slovensku je to např. 4 % z hrubé mzdy, v ČR 6,5 % hrubé mzdy.

zvýšené administrativní náklady, které by s tímto opatřením vznikly. Zůstává pak otázkou, zda přijímat takové opatření, které má na mikroúrovni zanedbatelný vliv na individuální příjmy jednotlivců, má nulové motivační podněty pro plození dětí, velkou částí odborné populace je chápáno jako nespravedlivé a na makroúrovni generuje výpadky (schodky) příjmů systému důchodového pojištění.

Závěr

V poslední době dochází celosvětově k přehodnocení průběžně financovaných důchodových systémů a v odborných diskusích se objevily dvě teoretické cesty, jak by měly PAYG systémy na měnící se demografickou strukturu reagovat. Jedna, podporována většinou ekonomů, předpokládá zatížit (pro důchodové systémy) nepříznivým demografickým vývojem celou populaci, druhá pak rozlišovat generaci ekonomicky aktivní a neaktivní a v rámci zatížení ekonomicky aktivní populace pak zatížení rozlišovat s ohledem na počet vychovaných dětí. Tato koncepce vychází z kontroverzního předpokladu, že v PAYG důchodových systémech je pořízení a výchova dítěte brána jako „ekonomická“ investice rodičů a ti by pak měli získat výhody v PAYG důchodových systémech oproti těm pojištěncům, kteří děti neměli.

Ve světě doposud přijatá reformní opatření PAYG důchodových systémů zatím následují první myšlenkový směr a často přinesla mj. posílení vazby příspěvků odváděných pojištěncem do systému důchodového pojištění a výsledné důchodové dávky. V aktuální právní úpravě důchodového zabezpečení členských států EU nelze identifikovat jiné instituty zajišťující zohlednění výchovy dítěte než klasické instituty (např. náhradní doby pojištění) známé mj. i z České republiky (více Holub, 2008,2009).

Na základě výše předloženého zhodnocení alternativních forem zohlednění výchovy dětí v sociálním pojištění autor doporučuje, aby se Česká republika při dalším pokračování reformy důchodového pojištění vyhnula všem těmto směrům řešení. Společným jmenovatelem všech analyzovaných konceptů je jejich velice problematické teoretické zakotvení spojené s těžko uchopitelnou kvantifikací jejich efektivity. Účinnost s ohledem na sledované cíle (podpora rodin s dětmi, zvýšení porodnosti) je neprokazatelná. Dalším společným znakem těchto alternativních forem zohlednění výchovy dítěte v sociálním pojištění je negativní nebo prakticky nulová zkušenost s jejich aplikací v zahraničních důchodových systémech.

Seznam literatury

1. BENTAL, B., The old-age security hypothesis and optimal population growth, *Journal of Population Economics*, Vol. 1, 1989. s. 285-301
2. BORCHERT, E.-J. *Die Berücksichtigung familiärer Kindererziehung im Recht der gesetzlichen Rentenversicherung*, Berlin: Duncker & Humblot GmbH, 1981.
3. CIGNO, A., ROSAMI, F.C.. Jointly determined saving and fertility behaviour: Theory and estimates for Germany, Italy, UK and USA. *European Economic Review*, 40, 1996. s 1561-1589
4. HOLUB, M. Nepříspěvkové doby pojištění – významný prvek české důchodové reformy, Praha: *Politická ekonomie*, 4, s. 471-495. 2009. ISSN 0032-3233
5. HOLUB, M. Historie vývoje sociálního a zdravotního pojištění na našem území, *Fórum sociální politiky*, Roč. 2, č. 3 , s. 26-27., 2008. ISSN 1802-5854

6. HOLUB, M. *Zohlednění dob výchovy dítěte v důchodových systémech pro stanovení nároku na důchod a výši starobního důchodu ve vybraných evropských zemích*. Praha: VÚPSV, v.v.i., 2008. ISBN 978-80-87007-91-4
7. HYZL, J., RUSNOK, J., ŘEZNÍČEK, T., KULHAVÝ, M. *Penzijní reforma pro Českou republiku (inovativní přístup)*, [online], Praha: ING Česká a Slovenská republika, 2004. Dostupné z: <http://www.ing.cz/cz/o_ing/INGnavrhpenzijnireformy.pdf>. [cit. dne 30.3.2009]
8. KLIK, S. *Daňové asignace. Informační studie č. 2.071*. [online] In: Praha: Parlamentní institut, Parlament ČR, Kancelář Poslanecké sněmovny. 2001. Dostupné z: <<http://psp.cz/kps/pi>>. [cit. dne 20.1.2009]
9. SINN, H-W. Europe's Demographic Deficit - A Plea for a Child Pension System, [online], *Die Economist* 153, s 1-45, 2006. Dostupné z: <<http://epub.ub.uni-muenchen.de>>. [cit. dne 30.1.2009]
10. SINN, H. -W., Pension reform and demographic crisis. Why a funded system is needed and why it is not needed, *International Tax and Public Finance* 7, 2000. 389 - 410
11. SINN, H.-W. *The crisis in Germany's pension insurance system and how it can be resolved*, [online], Working Paper 7304, Cambridge: National bureau of economic research, 1999. Dostupné z: <<http://www.nber.org/papers/w7304>>. [cit. dne 3.10.2008]
12. ŠKARABELOVÁ, S. *Daňové asignace jako nový prvek daňové politiky ČR*, [online] Brno: Masarykova Univerzita Brno, 2005. Dostupné z: <http://www.e-cvns.cz/soubory/Asignace_VSE_Skarabelova.doc>. [cit. dne 30.8.2008]
13. TOMEŠ, I. *Sociální politika, teorie a mezinárodní zkušenost*, Praha: Socioklub, 2001. ISBN 80-86484-00-9
14. VOSTATEK, J. *Sociální a soukromé pojištění*, Praha: Codex, 1996. ISBN 80-85963-21-3